

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าดำเนินไปตามจุดมุ่งหมาย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปเนื้อหาสาระเรียงลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

- 2.1 ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา
- 2.2 ความเป็นมาของสิ่งแวดล้อมศึกษา
- 2.3 ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมศึกษา
- 2.4 หลักการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา
- 2.5 นโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษา
- 2.6 ทิศทางและจุดเน้นในการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา
- 2.7 การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน
- 2.8 แนวการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามที่กรมสามัญศึกษากำหนด
- 2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา

คำว่า “สิ่งแวดล้อม” เป็นการแปลความหมายมาจากภาษาอังกฤษ จากคำว่า “Environment” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่อยู่โดยรอบ หรือการปะปนกันของสภาพภายนอกและภายในที่มีผลกระทบต่อชีวิต สิ่งที่อยู่โดยรอบที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตทั่ว ๆ ไปก็ควรจะหมายถึง ธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ อากาศ ฯลฯ แต่สิ่งที่อยู่ภายนอกที่มีผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์นั้น มิใช่มีเพียงสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ ก็มีผลผูกพันกับความรู้สึกนึกคิด และกิจกรรมของมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งเรียกว่าเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรมด้วย ดังนั้นสิ่งแวดล้อมของมนุษย์จึงต้องรวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคมเข้าไว้ด้วย และจะแยกว่าอะไรมีความสำคัญกว่าอะไรก็คงไม่ได้อีกเช่นกัน เพราะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพนั้นมีผลกระทบต่อมนุษย์ทางกาย ส่วนสิ่งแวดล้อม

ทางสังคมนั้น มีผลกระทบต่อมนุษย์ทางจิตใจ แต่เรื่องทางกายกับจิตใจนั้นมีความเกี่ยวพันกัน อย่างแยกไม่ออก

มีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่า สิ่งแวดล้อมศึกษาอยู่หลายความหมายคล้ายคลึงกันบ้าง ต่างกันบ้าง ดังต่อไปนี้

1) กฎหมายสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education ACT) หรือกฎหมาย สาธารณะฉบับที่ 91 - 516 (Public Law 91 - 516) ของสหรัฐอเมริกา ได้ให้คำจำกัดความ ของสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ในปี 1970 คือ "สิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง กระบวนการทางการ ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับสิ่งที่อยู่โดยรอบ ทั้งที่เป็นธรรมชาติและมนุษย์ สร้างขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างประชากร มลภาวะ ทรัพยากร การอนุรักษ์ การคมนาคม เทคโนโลยีการวางแผนเกี่ยวกับเมืองและชนบทกับสิ่งแวดล้อมของมนุษย์" (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2532)

2) เจมส์ สวัน (James Swan) ให้คำจำกัดความสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ว่า "สิ่งแวดล้อมศึกษา" อาจหมายถึง การชี้แนะแก่ประชาชน ให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ อยู่โดยรอบ และปัญหาของสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบมาสู่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามี ส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2532)

3) "สิ่งแวดล้อมศึกษา" หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาเกี่ยวกับสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับสิ่งที่อยู่โดยรอบ ทั้งที่เป็นธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น และความสัมพันธ์ระหว่าง ประชากร มลภาวะ ทรัพยากร การอนุรักษ์ เทคโนโลยี การวางแผนเกี่ยวกับเมือง ชนบท กับ สิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (วราพร ศรีสุพรรณ, 2532)

4) เบอ์นาร์ด เจลักโก (Bernard J. Lucko) ผู้เชี่ยวชาญสิ่งแวดล้อมศึกษาชาวอเมริกัน และพวก ให้คำจำกัดความสิ่งแวดล้อมศึกษาที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า "สิ่งแวดล้อมศึกษา" เป็นกระบวนการพัฒนาประชากรในเรื่อง

- (1) ความรู้เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคม วัฒนธรรม
- (2) ความตระหนักถึงปัญหา เพื่อแสวงหาแนวทางแก้ปัญหา และ
- (3) เพื่อจูงใจให้มีการสร้างพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม อันจะทำให้ชีวิตมี คุณภาพที่ดี (วินัย วีระวัฒนานนท์, 2532)

สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวเรา ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็น รูปธรรม (จับต้องและมองเห็นได้) และนามธรรม (วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณี ความเชื่อ) มี อิทธิพลเชื่อมโยงถึงกันเป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยอย่างหนึ่งจะไม่มี

ส่วนเสริมสร้าง หรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ. 2530)

สิ่งแวดล้อม หมายถึง วัสดุ พุทธิกรรม และสถานการณ์ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้จะทำปฏิริยากัน ซึ่งที่สุดสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ จะมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปร่าง ความเป็นอยู่ รวมทั้งการอยู่รอดของแต่ละชีวิต หรือสิ่งมีชีวิตนั้น (นิวัติ เรืองพานิช. 2528)

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เป็นได้ทั้งด้านกายภาพ ชีวภาพ และเคมีภาพ สิ่งที่ไม่มองเห็นด้วยตาเปล่า หรือจะกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น อีกทั้งอาจเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ สามารถสัมผัสด้วย กลิ่น เสียง แสง สี และความรู้สึก (ประพันธ์ โดยสมบุญ. 2532)

จากความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน

2.2 ความเป็นมาของสิ่งแวดล้อมศึกษา

ปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม เริ่มขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย เช่น น้ำเสีย อากาศเสีย จนเกิดผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตโดยตรงอย่างชัดเจน เมื่อเกิดหมอกควันพิษในประเทศอังกฤษและอเมริกาอันมีผลให้ผู้คนเสียชีวิตลงเป็นอันมาก และเมื่อนับถึงความเสื่อมโทรมทางสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่มีแนวโน้ม ที่จะอันตรายต่อชีวิตมนุษย์ทั่วไปมากยิ่งขึ้น ทั้งผลของความเน่าเสียของสิ่งแวดล้อม ก็มีอาจสกัดกันไว้เพียงที่ใดที่หนึ่งได้ เรื่องของการแก้ไขปัญหาลingkungan จึงต้องกระทำกันตั้งแต่ระดับชุมชนไปจนถึงระดับโลก

ประชาชนในประเทศพัฒนาแล้วมีความวิตกกังวลในเรื่องคุณภาพของสิ่งแวดล้อมกันมาก มีการศึกษาเพื่อหามาตรการในการแก้ไขปัญหาลingkunganขึ้นอย่างกว้างขวาง และได้ทำการแก้ไขปัญหานี้ด้วยหลายวิธีการ เช่น การออกกฎหมายควบคุม การวิเคราะห์ความเน่าเสียในเชิงวิทยาศาสตร์ การจัดการของสิ่งแวดล้อม การวางแผนการพัฒนาอย่างรอบคอบ การสร้างลักษณะนิสัย และพฤติกรรมที่ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน เป็นต้น

มีการผลักดันให้มีการประชุมหาทางแก้ไขปัญหาลingkunganในระดับนานาชาติขึ้นหลายครั้งในที่ต่าง ๆ กัน และครั้งที่สำคัญคือการจัดประชุมของ Unesco ขึ้นที่ประเทศรัสเซีย ในปี พ.ศ. 2520 ซึ่งครั้งนั้นได้วางแผนในการแก้ไขปัญหาลingkungan ด้วยการให้การศึกษาแก่ประชาชนของประเทศต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน คือ เน้นแต่การวางแผนเป้าหมาย เน้นหา วิธีการ ไว้ให้

ยึดถือปฏิบัติกัน เพราะถือว่า การให้ประชาชนของโลกได้รู้จักสิ่งแวดล้อม จะช่วยให้เกิดการประพฤติดน ไปในทางที่แก้ไขสภาพความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมลงได้อย่างถาวร

ในระบอบที่มีการเคลื่อนไหว ที่จะแก้ไขปัญหาระดับนานาชาติขึ้นนั้น และประกอบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย เช่น น้ำเสีย อากาศเสีย และการสูญเสียป่าไม้เป็นจำนวนมาก ทำให้นักวิชาการสิ่งแวดล้อมของไทยในบางสาขา เช่น นักนิเวศวิทยา นักชีววิทยา และผู้วางแผนการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ให้ความสนใจปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในประเทศ มีการขยายรายงาน ทางวิชาการออกไปจนทำให้เกิดความสำนึกขึ้นว่า เรื่องสิ่งแวดล้อมนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ในทุก ๆ ด้าน แล้วในที่สุด “สิ่งแวดล้อมศึกษา” ก็ได้เข้ามาปรากฏอยู่ในหลักสูตรการศึกษาของไทย ในรูปแบบต่าง ๆ กันเกือบทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา

2.3 ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมศึกษา

ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมศึกษา ทวี ทองสว่าง (2523) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1) สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ มีความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย คือ อากาศ สิ่งมีชีวิตทุกชนิดต้องการอากาศ โดยเฉพาะอากาศบริสุทธิ์ ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ตามสภาวะธรรมชาติ สิ่งที่มีชีวิตทั้งมนุษย์และสัตว์ ต่างก็รักษาสภาพธรรมชาติไว้ได้ โดยมนุษย์และสัตว์จะหายใจเอาก๊าซออกซิเจน และคายก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมา นับว่าอากาศมีความสำคัญและสัมพันธ์กับมนุษย์ พืช และสัตว์อย่างมาก

2) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์เสริมสร้างกัน หรือสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ในภูมิภาคต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) อาหาร มนุษย์ในภูมิภาคต่าง ๆ มีความต้องการอาหาร แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บริโภคข้าวเจ้าและข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก เพราะภูมิอากาศแบบมรสุมและที่ราบลุ่มแม่น้ำ เหมาะแก่การปลูกข้าวเจ้า และข้าวเหนียว

(2) เครื่องนุ่งห่ม มนุษย์ในภูมิภาคต่าง ๆ จะแต่งกายตามลักษณะภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม เช่น ประชากรในเขตอบอุ่น มีการเลี้ยงแกะเพื่อบริโภคเนื้อแกะ และนำขนแกะมาทำเสื้อผ้าขนสัตว์

(3) ที่อยู่อาศัย มนุษย์ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ จะมีที่อยู่อาศัยแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และวิถีชีวิตได้จากพืชพรรณธรรมชาติ

(4) สุขภาพพลานามัย มนุษย์ที่บริโภคอาหารที่มีคุณภาพทางด้านโภชนาการ มีที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่มเหมาะสม ย่อมมีส่วนทำให้สุขภาพร่างกาย และจิตใจดี

(5) วัฒนธรรม คือ สิ่งที่แสดงออกของวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมมนุษย์ในภูมิภาคต่าง ๆ ย่อมมีวัฒนธรรมเป็นอยู่แตกต่างกันตามภูมิอากาศลักษณะภูมิประเทศ

(6) ความก้าวหน้าทางวิทยาการ และการศึกษา มนุษย์ในภูมิภาคต่าง ๆ ใช้สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าประชาชนมีการศึกษาดีจะมีส่วนช่วยส่งเสริมความก้าวหน้าทางด้านวิชาการได้ดียิ่งขึ้น

(7) ค่านิยม ค่านิยมของมนุษย์ในภูมิภาคต่างๆ แตกต่างกันไป เพราะค่านิยมเป็นสิ่งที่ปลูกฝังแนวความคิด ความเชื่อ จากบุคคลในสังคมและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเหมือนเป็นแก่นแท้ของวัฒนธรรมส่วนใหญ่แตกต่างกันไปตามขนบธรรมเนียมประเพณี

สรุป ความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา มีคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ในสังคมอย่างยิ่ง ถ้ามนุษย์ไม่รู้จักใช้ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมให้ถูกวิธีแล้วจะทำให้เกิดความเสียหายตามมาหลายประการ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งเป็นการบ่อนทำลายชีวิตของมนุษย์ พืช สัตว์ และการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุ สัตว์ป่า และแหล่งเสริมสร้างนันทนาการ ฯลฯ (อุตร นามขร. 2538)

2.4 หลักการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา

หลักการสำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษาและชุมชน ให้ประสบผลสำเร็จและสามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง คือ

- 1) นำปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสถานศึกษา และชุมชนมาดำเนินการแก้ไข
- 2) ให้ผู้เรียนหรือผู้ร่วมกิจกรรมแก้ไขปัญหา สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนั้น ด้วยการปฏิบัติจริง
- 3) ให้เป็นกิจกรรมที่ ร่วมคิด ร่วมทำ หากเป็นระบบกลุ่มได้จะเป็นการดียิ่ง
- 4) เป็นกิจกรรมที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียน ผู้ลงมือทำ ชุมชน ประเทศชาติ และโลก
- 5) ให้ผู้ทำกิจกรรมเกิดความตระหนัก และเกิดความภูมิใจที่ทำให้ประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม (พิมลรัตน์ ชาญกวั่ง. เอกสารประกอบการนิเทศงานสิ่งแวดล้อมศึกษา.)

2.5 นโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษา

ตามนโยบายและมาตรการพัฒนาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้แยกนโยบายการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่อง ๆ เช่น เรื่องป่าไม้ ดิน แหล่งน้ำ ฯลฯ นั้นได้เน้นถึงมาตรการทางการศึกษาในการแก้ปัญหานี้ว่า

“สนับสนุนการศึกษาและประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนตระหนักและเห็นคุณค่าความสำคัญเพื่อให้เกิดการประหยัดน้ำ” (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, 2524)

ตามนโยบายของแผนพัฒนา เศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ได้กำหนดนโยบายเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ดังนี้

- 1) ให้มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาสิ่งแวดล้อมในทุกระดับ
- 2) ให้มีการผลิตบุคลากรด้านสิ่งแวดล้อมในระดับอุดมศึกษา
- 3) ให้มีการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา ในลักษณะผสมผสานในหลายสาขาวิชา
- 4) ให้มีการปรับปรุงหลักสูตรและวิธีสอน
- 5) ให้มีการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนทั่วไป
- 6) ให้มีการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมระยะสั้นแก่ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทั้งใน

ภาครัฐบาลและเอกชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2524)

2.6 ทิศทางและจุดเน้นในการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา

เนื่องจากกรมสามัญศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งระบบ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต ตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ นโยบาย แผนงานและการดำเนินการจะต้องสัมพันธ์สอดคล้องสนับสนุนกับการจัดการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน ทั้งภาครัฐและเอกชน

เพื่อประกาศให้เป็นที่ทราบโดยทั่วกัน โดยเฉพาะบุคคลในสังกัดกรมสามัญศึกษา และหน่วยงาน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องความเชื่อ และแนวทางในการจัดการศึกษา ของกรมสามัญศึกษา เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงาน และในการสนับสนุนประสานสัมพันธ์ให้สอดคล้องซึ่งกันและกัน กรมสามัญศึกษาขอประกาศว่า

1) กรมสามัญศึกษาเชื่อว่านักเรียนเป็นหัวใจของการศึกษา การมัธยมศึกษาหลังจากการประถมศึกษา เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน (สามัญชนคนธรรมดาทั่ว ๆ ไป) ซึ่งจะเป็นบุคคลส่วนใหญ่ของประเทศ มุ่งให้นักเรียนได้พัฒนาให้มีความรู้ความสามารถตามหลักสูตร และให้การเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและท้องถิ่น ตามที่หลักสูตรเปิดโอกาสไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ให้นักเรียนเป็นคนคิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาได้ ให้เป็นคนร่าเริงแจ่มใส มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความกตัญญู ชยัน ประหยัด เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ สามารถทำงานเป็นกลุ่มเป็นหมู่คณะ มีความสามารถในการประกอบอาชีพพึ่งตนเองได้และสามารถมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2) กรมสามัญศึกษาเชื่อว่า บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีของโรงเรียน จะมีส่วนในการเสริมสร้างความคิด จิตใจ และคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ได้ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ กล่าวว่า

ครูอาจแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ ครูที่พูดได้ และครูที่พูดไม่ได้ ครูพูดได้เป็นที่รู้จักกันดีและได้รับการยกย่อง และยอมรับกันว่ามีค่าสำคัญอย่างยิ่ง แต่ครูที่พูดไม่ได้มักได้รับการกล่าวถึงน้อย บรรยายภาคและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ถือว่าเป็นครูที่พูดไม่ได้ เชื่อว่าโรงเรียนที่สะอาด ร่มรื่น เรียบง่าย สดชื่น สงบ แจ่มใส มีชีวิตชีวา วัสดุอาคาร สถานที่ได้รับการดูแล มีความเป็นปัจจุบัน พร้อมทั้งจะให้ครูและนักเรียนได้ใช้ตลอดเวลา ย่อมจะทำให้ครูและนักเรียนได้รับอิทธิพลทำให้เป็นคนละเอียดอ่อน จิตใจแจ่มใส รักสวยรักงาม รักความสะอาด รักความสงบเรียบง่าย และรักความร่มรื่นไปด้วย ถือว่าคุณธรรมต่าง ๆ อันพึงประสงค์ตามหลักสูตรอันจะเกิดขึ้นในตัวนักเรียน โดยครูประเภทพูดไม่ได้นี้ได้เป็นอย่างมาก จึงเห็นเป็นการสมควรที่โรงเรียนจะต้องพยายามจัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน เพื่อประโยชน์ในการที่เด็กจะได้พัฒนาให้เต็มความรู้ ความสามารถ

3) กรมสามัญศึกษาเชื่อว่า โรงเรียนที่ดีจะต้องไม่แปลกแยกจากชุมชน ฉะนั้นโรงเรียนจึงต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา ร่วมคิด และ/หรือร่วมแก้ปัญหาของชุมชนด้วย และโรงเรียนควรจะใช้ทรัพยากรของชุมชน การเรียนการสอนในหลายเรื่อง ควรใช้ชุมชนเป็นห้องเรียน และในหลายกรณีควรเชิญผู้รู้ในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชน ให้ความรู้แก่นักเรียน และร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนด้วย

4) กรมสามัญศึกษาเชื่อว่า การร่วมคิด ร่วมให้คำปรึกษาแนะนำ ยืนยันความถูกต้อง และให้การสนับสนุนทั้งด้านความคิด ทรัพยากร ช่วยเผยแพร่ผลงาน ตลอดจนส่งเสริมให้มีสวัสดิการ จะทำให้ผู้บริหารโรงเรียน ครู-อาจารย์ และนักเรียนมีขวัญและกำลังใจ อันจะทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูง จึงมุ่งให้มีการนิเทศติดตาม การสนับสนุนให้ครู ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และกิจการของโรงเรียน ได้รับการนิเทศ การสนับสนุนดูแลซึ่งกันและกันให้เต็มความสามารถ

จุดเน้นของกรมสามัญศึกษา

1) มุ่งเน้นคุณธรรมของนักเรียน ด้านความซื่อสัตย์ ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู ความรับผิดชอบ การพึ่งตนเองและความมีวินัย โดยให้มีการจัดกิจกรรม จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะชีวิตความเป็นอยู่ภายในโรงเรียน ให้เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณธรรมดังกล่าว

2) มุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถประกอบอาชีพ มีรายได้ระหว่างเรียน ตามสภาพเวลา กำลัง และความสามารถ โดยผ่านกิจกรรมสหกรณ์ หรือการรวมกลุ่มประกอบอาชีพอิสระตามความเหมาะสม

3) มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตามความเหมาะสมกับ 0 การดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน และเป็นพื้นฐานสำหรับนักเรียนจำนวนหนึ่งในการที่จะพัฒนา เพื่อการศึกษาระดับสูง เป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองในด้านที่ต้องใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับสูงต่อไป

4) มุ่งส่งเสริมการดนตรี กีฬา ศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม ทั้งในด้านความเข้าใจ แนวความคิดกิจกรรม และการเสริมสร้างบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประสานกลมกลืน เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต

2.7 การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน

การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นการจัดการประสบการณ์ให้ผู้เรียนเพื่อพัฒนาจิตสำนึก ค่านิยม ความรู้สึก ความเข้าใจ และพฤติกรรมที่ถูกต้องต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนั้น กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน จึงควรเน้นที่การปฏิบัติของผู้เรียน (Action Oriented) ใน สถานการณ์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นปัญหา โดยครูผู้สอนมีบทบาทสนับสนุนดังนี้คือ

1) ให้ผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่ม และกระตุ้นให้ผู้เรียนเริ่มโครงการหรือลงมือปฏิบัติงาน แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

2) ให้ผู้เรียนมาร่วมกันดำเนินงานโดยครูผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะติดตามผลงานอย่างสม่ำเสมอ

3) ให้ผู้เรียนหาข้อมูลข่าวสาร และหรือเพิ่มเติมข้อมูลข่าวสารให้

นอกจากนี้ ครูผู้สอนควรช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อมโยงของกิจกรรมที่ ผู้เรียนปฏิบัติกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัตินั้น เช่น เมื่อให้นักเรียนปลูกต้นไม้แล้ว ควรรู้ว่า ต้นไม้ให้ประโยชน์อะไรต่อผู้เรียนและแก่โลก ให้ประโยชน์ได้อย่างไร จะมีการพิสูจน์กันบ้างก็ได้ (พิมพ์รัตน์ ชาญภู่ว่าง. เอกสารประกอบการนิเทศสิ่งแวดล้อมศึกษา)

2.8 แนวการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามที่

กรมสามัญศึกษากำหนด

ตามที่กรมสามัญศึกษากำหนดมีองค์ประกอบ 5 ด้านดังนี้

1) ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา พิจารณาจาก ความ สะอาด ความร่มรื่น ความกลมเกลียว ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม สภาพที่ใช้การได้ดี และ การให้ความรู้เชิงวิชาการ

2) ด้านการส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในสถานศึกษา พิจารณาจากบรรยากาศ ความเป็นประชาธิปไตย พฤติกรรมในเชิงจริยธรรม เช่น ความยิ้มแย้มแจ่มใส ความเป็นมิตร และพัฒนาพฤติกรรมแสดงออกในทางที่ถูกต้องของนักเรียน ให้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล

3) ด้านการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีงแวดล้อม ในสถานศึกษาและชุมชน พิจารณาจาก จำนวนโครงการ/งาน/กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ สีงแวดล้อม การจัดกิจกรรมตามหลักสูตรและกิจกรรมให้ความรู้ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เน้น นักเรียนเป็นศูนย์กลาง และนำวัสดุมาใช้ในการจัดกิจกรรมที่ให้ประโยชน์ และคุ้มค่ามีผลเสียต่อ สีงแวดล้อมน้อยที่สุด และมีผลงานที่เกิดจากกิจกรรมแสดงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม การป้องกัน หรือ ลดมลภาวะ

4) ด้านการบริหารงานสีงแวดล้อมในสถานศึกษา พิจารณาจากการประชาสัมพันธ์ นโยบายด้านสีงแวดล้อม การวิเคราะห์นโยบายสู่แนวปฏิบัติ การสร้างเสริมบุคลากรในโรงเรียน หรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้เกิดความตระหนักในคุณค่า และร่วมกันรักษาสีงแวดล้อม การมี บุคลากรรับผิดชอบในเรื่อง สีงแวดล้อม การจัดทำแผนปฏิบัติการ การนิเทศ ติดตามให้ความ ช่วยเหลือ มีการยกย่อง ชมเชยบุคลากรที่มีผลงานดีเด่น ด้านการรณรงค์ และรักษาสีงแวดล้อม มีการร่วมมือประสานงานกันภายในโรงเรียน หรือหน่วยงานอื่น ๆ เกี่ยวกับสีงแวดล้อม

5) ด้านการร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสีงแวดล้อม พิจารณาจากการ บริการด้านข้อมูลข่าวสาร/การสนับสนุน ที่โรงเรียนให้กับชุมชน/การบริการด้านวิทยากร บประมาณที่ชุมชนให้กับโรงเรียน/วิธีการจัดกิจกรรม/งาน/โครงการระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การยกย่องบุคคลในชนบทที่มีผลงานดีเด่น เกี่ยวกับสีงแวดล้อม ตลอดจนมีเอกสารสรุปรายงาน ผลประจำปี (อุดร นามขร . 2538)

รายการจัดสีงแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 บรรยายภาพและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

วิธีการประเมิน

ประเมินโดยการใช้แบบสอบถาม จากบุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้ข้อมูล เช่นผู้บริหาร โรงเรียน ครูที่รับผิดชอบกิจกรรมสีงแวดล้อมศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียน

หัวข้อพิจารณา

พิจารณาจาก ความร่มรื่น ความสะอาด ความกลมกลืน ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม สภาพที่ใช้การได้ และการให้ความรู้เชิงวิชาการ

รายการพิจารณาเพื่อประเมิน

- 1) วางแผนตกแต่งพื้นที่ทั้งหมดให้สวยงามกลมกลืนกับผังของโรงเรียน

2) ปลุกต้นไม้ให้ร่มรื่น เป็นระเบียบสวยงาม เช่น พันธุ์ไม้ไทย ไม้พื้นเมือง เป็นซุ้มสวนหย่อม หรือสวนป่าที่ให้ความรู้เชิงวิชาการ

3) จัดบริเวณรอบอาคารเรียน หอประชุม โรงอาหาร โรงฝึกงาน ห้องน้ำ - ห้องส้วม รั้ว ป้ายชื่อโรงเรียน เป็นระเบียบ สะอาด สวยงาม

4) จัดสนามสะอาด เป็นระเบียบ สวยงามใช้ได้

5) จัดพื้นที่ริมถนน และทางเดินร่มรื่น สะอาด เป็นระเบียบ กลมกลืน สวยงาม

6) จัดห้องเรียนให้สะอาด เป็นระเบียบ มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้ ตกแต่งได้สวยงาม เชื้อต่อการจัดการเรียนการสอน

7) ตกแต่งบริเวณทางเดินบนอาคารเรียนได้สวยงาม สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย

8) จัดโรงฝึกงานได้สะอาดจัดเก็บเครื่องมือเป็นระเบียบบำรุงรักษาได้อย่างปลอดภัย

9) จัดโรงอาหารได้สะอาดถูกสุขอนามัย จัดห้องน้ำ - ห้องส้วมถูกสุขลักษณะเป็นระเบียบไม่มีกลิ่นเหม็น มีการกำจัดขยะและน้ำเก็บอย่างถูกวิธี

10) จัดห้องประชุมได้สะอาด มีแสงสว่างเพียงพอ มีการป้องกันเสียงรบกวน

ตอนที่ 2 สัมพันธภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา

วิธีการประเมิน

ประเมินโดยใช้แบบสอบถาม จากบุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้ข้อมูล เช่นผู้บริหารโรงเรียน ครูที่รับผิดชอบกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียน

หัวข้อพิจารณา

1) บรรยากาศความเป็นประชาธิปไตย

2) พฤติกรรมในเชิงจริยธรรม เช่น ความยิ้มแย้มแจ่มใส ความเป็นมิตร

3) การแสดงออกในทางที่ถูกต้องของนักเรียนให้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล
รายการพิจารณาเพื่อประเมิน

1) บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์และกติกา เพื่อใช้ปฏิบัติในโรงเรียน

2) มีกิจกรรมที่สนับสนุนให้นักเรียนได้แสดงออก

3) มีกิจกรรมที่แสดงถึงการพัฒนาองค์กร

4) ที่การยกย่องชมเชยบุคคลที่เป็นที่ยอมรับบุคลากรในโรงเรียน

5) บุคลากรในโรงเรียนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และกติกาที่วางร่วมกัน

6) บุคลากรในโรงเรียนโดยเฉพาะนักเรียนกล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง

7) บุคลากรในโรงเรียนมีการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ

- 8) บุคลากรในโรงเรียนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน
- 9) บุคลากรในโรงเรียนยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรและจริงใจต่อกัน
- 10) บุคลากรในโรงเรียนปฏิบัติต่อกันอย่างมีสัมมาคารวะ ตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมไทย

ตอนที่ 3 กิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา วิธีการประเมิน

ประเมินโดยใช้แบบสอบถาม จากบุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้ข้อมูล เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ครูที่รับผิดชอบกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียน
หัวข้อพิจารณา

- 1) จำนวนโครงการ/งาน/กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 2) วิธีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามหลักสูตรและกิจกรรมการให้ความรู้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง
- 3) วัสดุที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรม ให้ประโยชน์คุ้มค่าและมีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
- 4) ผลงานที่เกิดจากกิจกรรมแสดงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม การป้องกันหรือการลดมลพิษ

- 1) รายการพิจารณาเพื่อประเมิน
- 2) มีงาน/โครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 3) โรงเรียนเปิดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักเรียนเลือก
- 4) มีการให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในและนอกโรงเรียน
- 5) มีกิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 6) นักเรียนจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งกิจกรรมตามหลักสูตรและมีกิจกรรมอิสระ

- 7) เลือกใช้วัสดุในการจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
- 8) ใช้วัสดุในการจัดกิจกรรมอย่างประหยัด และคุ้มค่า
- 9) มีกิจกรรมในการป้องกันหรือลดมลพิษ
- 10) มีกิจกรรมที่แสดงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 11) มีกิจกรรมที่แสดงถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ตอนที่ 4 การบริหารงานสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา

วิธีการประเมิน

ประเมินโดยใช้แบบสอบถาม จากบุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้ข้อมูล เช่น ผู้บริหาร โรงเรียน ครูที่รับผิดชอบกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียน

หัวข้อพิจารณา

- 1) การประชาสัมพันธ์นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม
- 2) การวิเคราะห์นโยบายสู่แนวปฏิบัติ
- 3) การสร้างเสริมบุคลากรให้เกิดความตระหนักในคุณค่าและร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อม
- 4) การมีบุคลากรรับผิดชอบในเรื่องสิ่งแวดล้อม
- 5) การจัดทำแผนปฏิบัติการ การนิเทศ ติดตามช่วยเหลือ
- 6) การยกย่องชมเชยบุคลากรที่มีผลงานดีเด่นในการรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อม
- 7) การร่วมมือ/ประสานงานกับโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น ๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

รายการพิจารณาเพื่อประเมิน

- 1) ประชาสัมพันธ์นโยบายด้านสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียน

ทราบ

- 2) วิเคราะห์นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ
- 3) สร้างเสริมบุคลากรในโรงเรียนเพื่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่าและร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อม

- 4) กำหนดบุคลากรรับผิดชอบในการสำรวจหรือรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อม

- 5) จัดแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนอย่างเป็นระบบ
- 6) นิเทศ ติดตาม ประเมินผลงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นระยะ ๆ
- 7) ดูแลให้ความช่วยเหลืองานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
- 8) ยกย่อง ชมเชย สรรหาบุคลากรที่มีผลงานดีเด่นในการรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อม
- 9) ร่วมมือประสานงานกับโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น ๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
- 10) ส่งเสริมบุคลากรให้มีส่วนร่วมในการรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ตอนที่ 5 การร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

วิธีการประเมิน

ประเมินโดยใช้แบบสอบถาม จากบุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้ข้อมูล เช่นผู้บริหาร โรงเรียน ครูที่รับผิดชอบกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียน

หัวข้อพิจารณา

- 1) การบริการด้านข้อมูลข่าวสาร/การสนับสนุนส่งเสริมที่โรงเรียนให้กับชุมชน
- 2) การบริการด้านวิทยากร/งบประมาณที่ชุมชนให้กับโรงเรียน
- 3) วิธีการจัดกิจกรรม/งาน/โครงการระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
- 4) การยกย่องบุคคลในชุมชนที่มีผลงานดีเด่นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
- 5) เอกสารสรุปรายงานผลประจำปี

รายการพิจารณาเพื่อประเมิน

- 1) มีงาน/โครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนร่วมกับชุมชน
- 2) มีการปรึกษาเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน
- 3) มีการบริการข่าวสารที่ให้ข้อมูล ความรู้และความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

แก่ชุมชน

- 4) เผยแพร่ผลงานที่ดีของโรงเรียนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชนเพื่อเป็นตัวอย่าง
- 5) มีการจัดกิจกรรมป้องกันและแก้ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน
- 6) เชิญวิทยากรซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่องสิ่งแวดล้อมมาร่วมสร้างสรรค์งาน

เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

- 7) การสนับสนุนจากชุมชนที่มีผลงานดีเด่นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
- 8) ยกย่องบุคคลในชุมชนที่มีผลงานดีเด่นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
- 9) โรงเรียนให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งองค์กรเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
- 10) มีเอกสารรายงานผลงานด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนร่วมกับชุมชน

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

อุดร นามขร (2538 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาระดับปัญหา การดำเนินการ จัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาระดับ ปัญหา และเปรียบเทียบระดับปัญหาการดำเนินการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีขนาดแตกต่างกัน ตามทัศนะ ของผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ โดยรวมทุกด้านและเป็นรายด้าน กลุ่มตัวอย่างนี้ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และครู อาจารย์ จำนวน 379 คน ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามมาตราส่วน

ประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 50 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.99 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์ ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two - way Analysis of Variance)

ผลการศึกษาพบว่า

1) ระดับปัญหาการดำเนินการจัดกิจกรรมรณรงค์ และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด รวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกันทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคลากรใน สถานศึกษาด้านกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ด้านการบริหารสิ่งแวดล้อม ในสถานศึกษา และด้านการร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

เมื่อแยกพิจารณาตามขนาดของโรงเรียนและสถานภาพพบว่า

(1) โรงเรียนทั้ง 3 ขนาดคือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ต่างมีระดับ ปัญหาการดำเนินการรวมทุกด้านและแยกเป็นรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

(2) ผู้บริหารโรงเรียน และครู - อาจารย์ ต่างมีระดับปัญหาการดำเนินการรวมทุก ด้าน และแยกเป็นรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

2) การเปรียบเทียบระดับปัญหาการดำเนินการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันและ สภาพต่างกัน มีระดับปัญหาการดำเนินการโดยรวมทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน และไม่มีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างขนาดโรงเรียนและสถานภาพ แต่เมื่อแยกเป็นรายด้านปรากฏว่า ด้านการจัดกิจกรรม รณรงค์และรักษาสีสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ในโรงเรียนขนาดกลางมีระดับปัญหาแตกต่างกับ โรงเรียนขนาดใหญ่ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ประทีป ม. โกมลมาศ (2532) "สภาวะแวดล้อมที่ดีคนก็มีจิตใจสะอาดและมีจิตใจ ดีด้วย" ในสังคมปัจจุบันเยาวชนต้องผ่านสภาพและภาวะที่สับสนมาก ถ้าสถานศึกษา จัดบรรยากาศดี มีความสบายก็จะทำให้คลายความเครียด ลดปัญหาการทำลายข้าวของและ พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมลงได้มาก การสร้างสภาวะแวดล้อมให้ช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้สบาย คลายความเครียด มีความสงบไม่หงุดหงิด จะก่อให้เกิดสมาธิหรือภาวะพร้อมที่จะเรียน การเรียน ก็จะสัมฤทธิ์ผล

หลักสำคัญในการจัดสภาพแวดล้อม คือ ความสะอาด ความเป็นระเบียบ และความ สวยงาม ไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ อาคาร ครุภัณฑ์ และบริเวณ โดยเฉพาะ ห้องน้ำ สุขาภัณฑ์ พื้นผนัง และโต๊ะเรียน ต้องสะอาดเป็นพิเศษ หากมีผู้ทำความสะอาด หรือ

ทำสกปรกต้องรีบกำจัดร่องรอยโดยเร็ว ถ้าจำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่าย เช่น ทาสี หรือเปลี่ยนใหม่ก็ต้องทำเพื่อมิให้ลูกถามมากขึ้น ให้ทุกคนได้พบเห็นแต่สภาพที่สะอาด สวยงามจนเกิดความเคยชิน และรังเกียจความสกปรก “ความสะอาดต้องมาจากจิตใจที่บริสุทธิ์” คือ เป็นไปด้วยจิตใจและสำนึกรับผิดชอบ ไม่ใช่ทำแบบผักชีโรยหน้า นอกจากนั้นความสะอาดยังเป็นคุณธรรมพื้นฐานของการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม เมื่อคนรักความสะอาด ความมีระเบียบวินัยก็จะตามมา

ธำรงค์ศักดิ์ หมีนจักร (2522) ได้สรุปผลการวิจัยต่างประเทศเกี่ยวกับผลกระทบของบรรยากาศทางการเรียนการสอนในห้องเรียนจากองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้คือ

1) ด้านการร่วมมือ การแข่งขันของนักเรียนในห้องเรียนพบว่า บรรยากาศในการเรียนที่นักเรียนร่วมมือกันแก้ปัญหา หรือร่วมกันในการเรียนรู้ไม่มีผลดีไปกว่าการแข่งขันที่มีการให้รางวัลเป็นสิ่งล่อ ในสภาพการเรียนที่มีการแข่งขัน รางวัลจะเป็นเครื่องกระตุ้นให้นักเรียนเรียนได้ดีขึ้นในสภาพการเรียนที่มีความร่วมมือกัน นักเรียนจะมีประสิทธิภาพมากกว่าในสภาพการเรียนที่มีการแข่งขัน นักเรียนที่เรียนอ่อน และปานกลางจะได้รับประโยชน์มากที่สุด และในสภาพการเรียนที่ให้ความร่วมมือกันจะทำให้การเรียนรู้เนื้อหาในบทเรียนได้รวดเร็วกว่าแบบที่มีการแข่งขัน

2) ด้านพฤติกรรมของครูที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอน พบว่าครูที่ใช้วิธีสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เอาใจใส่และสนับสนุนนักเรียนเป็นอย่างดี มีส่วนช่วยเสริมเจตคติที่ดีและมีความรู้สึกปลอดภัย ตลอดจนมีความอบอุ่นเกิดขึ้นกับนักเรียน ซึ่งจะทำให้นักเรียนลดความวิตกกังวล ลดความหวาดกลัว มีความมั่นคงในอารมณ์ มีความสนใจในบทเรียนและตั้งใจเรียนให้ได้ผลดีที่สุด ใจทางตรงกันข้ามครูที่ชอบสั่งการ ยึดเอาความคิดของตนเองเป็นหลัก จะทำให้นักเรียนมีความวิตกกังวลไม่มีความสัมพันธ์กับครู ไม่ชอบสังคม ไม่สนใจบทเรียน และมีความก้าวร้าว ซึ่งจะส่งผลต่อการทำให้นักเรียนขาดความสนใจต่อการเรียน ทำให้การเรียนไม่ประสบผลสำเร็จได้ ครูที่ประสบผลสำเร็จในการส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จะต้องเป็นผู้มีใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน มีความอดทน และยอมรับนักเรียนที่มีความคิดเห็นแตกต่างหรือขัดแย้งกับตน และจะต้องเป็นผู้มีความตั้งใจในการสอนเพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจหลักการทั่ว ๆ ไป และนำหลักการหรือกฎเกณฑ์ไปใช้มากกว่าการท่องจำข้อเท็จจริง

3) ด้านความร่วมมือระหว่างครูกับนักเรียน พบว่า ครูและนักเรียนที่ทำงานร่วมกันตั้งแต่การเตรียมบทเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันเป็นอย่างดี และยังทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียนด้วย นอกจากนี้ถ้าหากนักเรียนทำงานเป็นกลุ่มภายใต้การแนะนำการดูแลของครู จะทำให้นักเรียนรู้สึกอบอุ่นยอมรับซึ่งกันและกัน ในระหว่างหมู่สมาชิกเป็นอย่างดี ในทางตรงกันข้าม หากครูในฐานะผู้นำยึดเอาตนเองเป็น

ศูนย์กลางในการเรียน โดยไม่ให้ความสำคัญหรือยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน จะทำให้นักเรียนในกลุ่มมีอารมณ์ไม่มั่นคง รู้สึกเย็นชาต่อกัน

4) ด้านความรู้สึกและเจตคติต่อโรงเรียน มีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียน พบว่าความไม่พอใจของนักเรียนต่อโรงเรียนเป็นผลทางจิตวิทยามากกว่าเรื่องความสำเร็จของนักเรียน เช่น แม้ว่านักเรียนมีความพอใจต่อการเรียนของตน ก็ยังแสดงความไม่พอใจต่อประสบการณ์ที่ได้รับเป็นประจำในห้องเรียน มีข้อสังเกตว่า แม้นักเรียนมีความพอใจและไม่พอใจในประสบการณ์ดังกล่าว ความสามารถทางสติปัญญา และด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะไม่แตกต่างกัน การมีเจตคติที่ไม่ดีต่อโรงเรียนนี้อาจจะมีผลขัดขวาง ความสำเร็จทางการเรียนการสอนในชั้นเรียน และอาจจะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ โดยทั่ว ๆ ไปที่ไม่สัมพันธ์กับการเรียนในโรงเรียนด้วย

จิราพร จำปาอ่อน (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาในจังหวัดเลย ซึ่งการวิจัยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและรวบรวมข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนประจำกลุ่มประสบการณ์ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่มีผู้วิจัยทำการสร้างขึ้น ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดเลยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน และส่งเสริม ให้มีการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาของนักเรียน ซึ่งพบว่ามีปัญหาในการจัดการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาอยู่ในระดับน้อย ครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้แก้ไขปัญหที่ประสบและพึงพอใจในผลของการแก้ปัญหา สำหรับข้อเสนอแนะในการจัดการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาสรุปได้ว่า ควรกำหนดนโยบายและแนวทางในการปฏิบัติด้านการจัดการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาใน โรงเรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของโรงเรียนในสังกัด ตลอดจนควรจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมและพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน ในด้านสิ่งแวดล้อมให้มากกว่าในปัจจุบัน

อนันต์ นามตันทอง (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่องบรรยากาศในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ในบรรยากาศด้านกายภาพทั้งโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีระดับการปฏิบัติในเรื่องสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน เพื่อเป็นศูนย์รวมทางจิตใจเป็นลำดับสูง บรรยากาศในด้านการจัดกิจกรรมทางวิชาการมีการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัด ตกแต่ง และดูแลรักษาห้องเรียน บรรยากาศด้านการบริหารพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดกลาง มีระดับ

การปฏิบัติในเรื่องการประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มาให้ภูมิคุ้มกันโรคแก่นักเรียนอย่างทั่วถึงเป็นลำดับสูง

เสน่ห์ คำสมหมาย (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ประเด็นที่ 3, 4 จาก 5 ประเด็น คือ 3. โรงเรียนได้ดำเนินการรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาโดยได้จัดให้มีโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จัดเปิดสอนเกี่ยวกับกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมให้นักเรียนเลือกเรียนตามความสนใจ รวมทั้งจัดกิจกรรมภายในและภายนอกโรงเรียนเพื่อให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังได้รณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้ร่วมมือกันป้องกันและลดมลพิษ ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงของโรงเรียนลำปาววิทยาคม ในอันที่จะป้องกันการทำลาย อนุรักษ์ และซ่อมบำรุงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพที่สมบูรณ์ โดยไม่ได้ทำอยู่เฉพาะภายในโรงเรียน แต่ได้ร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูอีกด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นการดำเนินการเพื่อไม่ให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อม จะด้วยความตั้งใจหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ตาม ช่วยให้บุคลากร และชุมชนได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ให้เกิดความรักความหวงแหนสิ่งแวดล้อมไม่ทำลาย หรือนำไปใช้ประโยชน์ในทางที่ไม่เหมาะสม ส่วนกรณีปัญหาที่พบได้แก่ ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการ ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสถานที่ปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งโรงเรียนได้แก้ปัญหาโดยกำหนดเป็นหลักการที่ชัดเจน ว่าจะต้องมีการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่บุคลากรที่โรงเรียนแต่งตั้งขึ้นมาใหม่ ให้เรียบร้อยก่อนการ เดินทาง ปัญหาไม่สามารถขยายผลไปสู่ชุมชนได้อย่างเต็มที่เพราะงบประมาณไม่เพียงพอ ซึ่งแก้ไขโดยเน้นการประชาสัมพันธ์และใช้โอกาสต่าง ๆ ในการให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกให้เกิดแก่ ชุมชน ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นอาจเป็นเพราะระบบราชการที่บุคลากรขอย้ายสถานศึกษา ซึ่งการที่โรงเรียนมีมาตรการรองรับปัญหาเรื่องนี้ไว้ จึงนับเป็นการแก้ปัญหาที่น่าจะมีความเหมาะสม และปัญหาการขยายผลไปสู่ชุมชนได้ผลไม่เต็มที่อาจเป็นเพราะว่า บทบาทของโรงเรียนอยู่ในฐานะชั้นนำสังคม ซึ่งหากชุมชนไม่ร่วมมือก็ไม่มีมาตรการที่นอกเหนือจากนั้น นอกจากการประชาสัมพันธ์โน้มน้าวให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการรักษาสิ่งแวดล้อม 4. โรงเรียนได้ดำเนินการบริหารสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา โดยได้กำหนดนโยบายของโรงเรียนให้สอดคล้องกับนโยบายของกรมสามัญศึกษาในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จัดมอบหมายให้บุคลากรรับผิดชอบประชาสัมพันธ์นโยบายและดำเนินกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อม ให้บุคลากรตระหนักในคุณค่าและร่วมมือกันรักษาสิ่งแวดล้อม ดำเนินการสำรวจและรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน จัดทำแผนปฏิบัติการ

ด้านสิ่งแวดล้อม นิเทศ ติดตามประเมินผล ตลอดจนร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ให้ร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยดังกล่าวอธิบายได้ว่า การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ในโรงเรียนจะต้องพิจารณาถึงความสอดคล้องกับนโยบายระดับสูงในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นการสนองนโยบายแล้ว ยังเป็นการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการประสานสอดคล้องกันทั้งระบบ ไม่เป็นลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ ง่ายต่อการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและบุคลากร นอกจากนี้การที่โรงเรียนได้มีการสำรวจ รวบรวมข้อมูล และติดตามผลการดำเนินงาน ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ในการวางแผน ปรับปรุงการบริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ยังไม่พบว่า มีผู้ใดทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง มีงานวิจัยที่บางเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีผลการศึกษาที่น่าสนใจ งานวิจัยในประเทศส่วนใหญ่ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาระดับปัญหาการดำเนินการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา มี 5 ด้านคือ ด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา ด้านกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ด้านบริหารสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา และด้านการร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม การศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนและเปรียบเทียบสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนขนาดต่างกัน ของโรงเรียนเอกชนในกรุงเทพมหานคร การศึกษาสภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อจิตใจของมนุษย์ ซึ่งถ้าสถานศึกษาจัดบรรยากาศดีก็จะทำให้คลายเครียด ลดปัญหาทางพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ "ความสะอาดต้องมาจากจิตใจที่บริสุทธิ์" การศึกษาทัศนคติ บทบาท และความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และนักเรียนที่มีต่อการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การกำหนดนโยบายในระดับต่าง ๆ การจัดงบประมาณให้เพียงพอสำหรับการสนับสนุน ตลอดจนการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอย่างมีระบบ มีการพัฒนาบุคลากร และมีการประชาสัมพันธ์ในเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง มีการนิเทศ ติดตามผล ประเมินผล เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามจุดหมายอย่างต่อเนื่อง